

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

ВАЙНОЛИ Ренати Хейкіївни

на дисертаційну роботу **ДОВГОЇ Мирослави Мирославівни**

**«ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ
ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З МОЛОДИМИ СІМ'ЯМИ, ЩО
ПОТРЕБУЮТЬ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»

Актуальність теми дослідження.

Процеси реформування адміністративного устрою, децентралізація, право вибору соціальної траєкторії розвитку громад – це ті позитивні зміни в соціальному житті країни, соціальній політиці, які з одного боку, сприяють саморозкриттю, самовизначенню й самоствердженню людини, з іншого – нерідко спричиняють дефіцит добра й милосердя у стосунках між людьми, зокрема між членами родини, викликають труднощі сімейного виховання, у основі яких – недостатньо сформована цінність інституту сім'ї та недостатня його захищеність. Недоліки соціальної, соціально-виховної роботи з сім'ями в українському суспільстві опосередковано впливають на соціально-економічне становище та умови життя всіх категорій сімей. Особливо вони позначилися на молодих сім'ях, від становлення й соціального самопочуття яких залежить і сьогодення, і майбутнє України.

На підставі цього виникає потреба у висококваліфікованих фахівцях, які зможуть надати різні види допомоги молодим сім'ям, у тому числі і здійснити їх соціально-правовий захист. Тому професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями є одним із пріоритетних напрямків підготовки соціальних працівників у закладах вищої освіти, що підтверджує актуальність та своєчасність дослідження Довгої М.М.

Водночас, як зазначається у дисертації, попри аналіз різних аспектів порушеної проблематики, багато питань є ще не вирішеними. Зокрема,

потребують подальшого вивчення та узагальнення питання збагачення та удосконалення методик і технологій професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями; вивчення та удосконалення технологій соціального-правового захисту молодих сімей із врахуванням досвіду зарубіжних країн; упровадження інноваційних методів фахової підготовки в даному аспекті дослідження.

Підтвердженням актуальності обраної теми слугує те, що дисертацію виконано згідно з планом науково-дослідної теми кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти «Підготовка майбутнього педагога до професійної діяльності в умовах трансформації суспільного устрою з інтегрування в Європейський освітній простір» № 0106U009432) і науково-дослідної теми кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи «Забезпечення якості надання освітніх послуг закладом вищої освіти: управлінсько-організаційний, методичний, економічний аспекти» № 0118U004074), які реалізуються у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Актуальність виконаного дослідження зумовлюється його метою, предметом, об'єктом дослідження, які сформульовано достатньо чітко у межах спеціальності 015 – професійна освіта (за спеціалізаціями).

Мета дослідження – науково обґрунтувати й експериментально довести ефективність організаційно-педагогічних умов і структурно-функціональної моделі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями, що потребують соціально-правового захисту, досягається дисертанткою через реалізацію коректно визначених завдань. Для вирішення поставлених завдань правильно підібрані методи дослідження – теоретичні, емпіричні та статистичні.

Обґрунтованість наукових положень дисертаційного дослідження підтверджено у 21 публікаціях, з яких: 6 статей – у наукових фахових виданнях України, 1 стаття – у зарубіжному фаховому виданні, 5 статей – у не фахових

виданнях України та у закордонних наукових виданнях, 7 тез – у збірниках міжнародних та всеукраїнських конференцій, 1 інформаційному посібнику та 1 методичних рекомендаціях. Також участь у науково-методичному семінарі та тренінгу.

Вважаємо, що розроблені авторкою структурно-функціональна модель, реалізація організаційно-педагогічних умов професійної підготовки майбутнього соціального працівника до роботи з молодими сім'ями та методичні рекомендації є свідченням практичного напрацювання, що впроваджено в практику вищої школи, як це засвідчують актам впровадження результатів дослідження.

Представлені Довгою М.М. загальні висновки відповідають сформульованим у вступі меті й завданням, впливають зі змісту роботи, є чіткими й логічними, віддзеркалюють основні результати дисертації.

Зміст роботи детально та повно відображено в анотації.

Наукова новизна та достовірність одержаних результатів, що виносяться на захист. Наукова новизна отриманих результатів виявляється в тому, що авторкою вперше *визначено і науково-обґрунтовано* організаційно-педагогічні умови професійної підготовки майбутнього соціального працівника до роботи з молодими сім'ями (інноваційні технології у навчально-виховному процесі; мотиваційний аспект студентів; застосування викладачами педагогічних впливів (сучасні теоретичні концепції) та міждисциплінарних зв'язків між предметами; професійна компетентність майбутніх соціальних працівників та їх особиста самоорганізація навчання; взаємодія та співпраця студентів, викладачів, соціуму; практична складова); розроблено та обґрунтовано структурно-функціональну модель професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями, що потребують соціально-правового захисту.

Окрім цього, у науковій роботі *уточнено* сутність і структуру поняття професійної підготовки та професійної компетентності майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями і *розроблено* методичні рекомендації до вивчення навчальної дисципліни «Основи соціально-правового захисту

молодих сімей», інформаційний посібник і соціальний проєкт по наданню соціально-правової та психологічної допомоги. Також *набули подальшого розвитку* підходи до аналізу професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями, що потребують соціально-правового захисту.

Результати дослідження, отримані Довгою М. М., повністю відповідають меті та завданням наукової роботи, є новими та оригінальними. Позитивним є обґрунтування стану порушеної проблеми в науковій літературі та здійснене дисертанткою експериментальне дослідження процесу професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями.

Практичне значення результатів дослідження. Важливим здобутком для практики вважаємо впровадження в освітній процес закладів вищої освіти методичних рекомендації до освітнього компоненту «Основи соціально-правового захисту молодих сімей» для студентів спеціальності 231 Соціальна робота та інформаційного посібника для студентів спеціальності «Соціальна робота». Практичне значення рецензованої роботи також полягає у впровадженні структурно-функціональної моделі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями, що потребують соціально-правового захисту шляхом забезпечення відповідних організаційно-педагогічних умов та реалізації соціального проєкту з надання соціально-правової та психологічної допомоги молодій сім'ї на рівні місцевих громад Івано-Франківської області.

Погоджуємося з тим, що результати дослідження можуть бути використані при підготовці та перепідготовці фахівців соціальної сфери; в центрах соціальних служб; фахівцями соціальної роботи територіальних громад, молодіжними соціальними працівниками, різними соціальними агенціями.

Загальна оцінка змісту роботи. Результати теоретико-практичного аналізу дисертанткою щодо необхідності дослідження професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями, що потребують правового забезпечення дозволили виділити низку *суперечностей* між: об'єктивними потребами українського суспільства у

конкурентноспроможних соціальних працівниках, здатних до постійної самоосвіти і сомовдосконалення, взаємодії з молодими сім'ями, та недостатньою підготовленістю майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з даною категорією сімей та наданні різної види допомоги, в тому числі соціально-правової; невизначеністю організаційно-педагогічних умов професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями та недостатнім розробленням навчально-методичного забезпечення потребам освітнього середовища щодо організації цього процесу; необхідність професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями, що потребують правового забезпечення, та не розробленістю моделей даного освітньо-виховного процесу.

Засвідчуємо, що проведене Довгою М. М. дослідження є вагомим внеском у розв'язання зазначених суперечностей та сприяє підвищенню ефективності процесу професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями.

Особливістю дослідження є виваженість і водночас ґрунтовність аналітики, оскільки Довга М.М. детально багатовекторно аналізує теоретичні засади професійної підготовки соціальних працівників та пропонує авторське визначення *«професійна підготовка майбутнього соціального працівника»* яке трактовано як сукупність професійних вмінь та навичок набутих студентами в процесі навчання у освітніх закладах, що виражає високий рівень готовності до здійснення ними своїх професійних обов'язків у відповідній соціальній сфері діяльності, та застосування набутих теоретичних знань на практиці, де проявляться здобуті ними компетентності.

Важливим теоретичним внеском є виявлені на основі контент-аналізу змісту професійної підготовки соціальних працівників в Україні та за кордоном (освітніх програм, навчальних планів, робочих навчальних програм) причини недостатньої підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями.

За результатами вивчення зарубіжного досвіду підготовки майбутніх соціальних працівників Довга М. М. зауважила, що освітні програми

українських закладів вищої освіти для спеціальності 231 Соціальна робота потребують наповнення освітніми компонентами, які конкретизують соціальні категорії, з якими в майбутньому працюватимуть здобувачі освіти та належним чином здійснено аналіз освітніх програм різних закладів освіти з підготовки соціальних працівників на предмет виокремлення дисципліни «сімейного напрямку».

Позитивним є те, що у дисертації виокремлено сучасні проблеми молодій сім'ї та структуровано їх у вигляді авторської розробки □ «піраміди проблем сім'ї» та розроблено соціальний проєкт з надання соціально-правової та психологічної допомоги молодій сім'ї на рівні місцевих громад Івано-Франківської області.

Дисертанткою розроблено та визначено структурні блоки структурно-функціональної моделі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями, що потребують соціально-правового захисту, яка органічно поєднує основні аспекти дисертаційного дослідження.

Авторкою обґрунтовано обрано чотири критерії професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями (мотиваційний, особистісний, теоретичний (когнітивно-змістовий), діяльнісно-практичний), описано три рівні їх прояву (низький (елементарний), середній (базовий), високий (творчий)), дібрано відповідний діагностичний інструментарій, серед якого й авторські анкети, та описано організацію й результати констатувального етапу педагогічного експерименту. Достовірність отриманих результатів статистично підтверджена за допомогою критерію Пірсона.

Дисертантка витримала усі вимоги до проектування і реалізації формувального етапу експерименту, що спрямований на побудову та перевірку дієвості структурно-функціональної моделі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями. Стрижнем експериментальної роботи став зміст та наповнення вибіркової навчальної дисципліни «Основи соціально-правового захисту молодих сімей». Авторкою

подано цікавий методичний матеріал з використанням сучасних освітніх практик: мозкових штурмів «З якими проблемами може стикнутися сучасна молода сім'я?», «Виникнення конфліктної ситуації», «Сторони сімейного конфлікту»; дебатів щодо переліку прав та обов'язків зазначених у законодавстві України; моделювання життєвих ситуацій тощо.

Матеріали вибіркового курсу авторка вдало підтримала демонстрацією обов'язкових складових професійної підготовки, зокрема практичної. Варто зауважити, що відслідковується логіка опису формувального етапу експерименту відповідно визначених критеріїв професійної підготовки.

Цікавим для визначення перспективних завдань даного дослідження стало здійснення авторкою діагностування відносин серед молодих сімей Івано-Франківська шляхом використання тесту-опитувальника задоволеності шлюбом (В.В.Столін, Г.П.Бутенко, Т.Л.Романова) та опитувальника «Вимірювання установок в подружній парі» (Ю. Є. Алешина). Результати цього опитування стануть в нагоді широкому колу працівників соціальної та освітньої сфер.

Заслуговують на схвалення додатки до дисертації, де представлено статистичні дані, анкети, тести та інші діагностичні методики, силабус навчальної дисципліни.

Проведений аналіз дисертації Довгою М. М. дає підстави стверджувати її завершеною та цілісною працею з проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності за результатами перевірки дисертаційної роботи та опублікованих праць.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження. Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання:

1. Авторка дослідження цілком логічно розглядає поняття *«професійна підготовка майбутнього соціального працівника»* як сукупність професійних вмінь та навичок набутих студентами в процесі навчання у освітніх закладах,

що виражає певний рівень професійної готовності. Проте надалі в роботі визначається не рівень готовності до роботи з молодими сім'ями, що потребують правового забезпечення, а вводиться поняття «вираженості професійної підготовки», що на нашу думку є нелогічним, оскільки в понятійному апараті роботи йдеться лише про підготовку майбутніх соціальних працівників.

2. На нашу думку, потребують розведення та деталізації в змісті роботи, зокрема, у п.1.2. поняття «соціально-правовий захист молоді сім'ї», яке заявлено в меті та завданнях та «правове забезпечення», яке заявлено в темі.

3. Авторка дослідження пропонує визначення *«соціально-педагогічної роботи з молодими сім'ями»* як різновиду професійної діяльності працівників та соціальних служб, змістом діяльності яких є соціальна профілактика, соціальна допомога, соціальний патронаж та соціальна реабілітація, а також надання різного виду допомоги та підтримки щодо вирішення суперечностей, безвихідних ситуацій, супроводження сімей, та загалом включає в себе організаційну, консультативну та правозахисну діяльність». Виходячи з мети та завдань роботи, варто було б у визначенні зробити акцент саме на формах соціально-правового захисту.

4. Опис змісту запропонованої автором структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями, на нашу думку, було переобтяжено матеріалами Стандарту вищої освіти України галузі знань 23 Соціальна робота, які не є здобутком чи напрацюванням авторки.

5. Опис результатів експериментальної роботи містить характеристику динаміки та змін у сформованості рівнів вираженості професійної підготовки студентів ЕГ та КГ. Проте дисертація значно виграла б, якщо було б вказано, які саме показники, чи програмні результати підготовки майбутніх соціальних працівників отримали найбільший чи найменший розвиток і чому.

Однак, окреслені зауваження і побажання мають, скоріше, характер рекомендацій, не знижують наукову новизну і практичну цінність дисертації та її позитивної оцінки.

Загальний висновок. Аналіз дисертаційної роботи та публікації дисертантки дає підстави зробити висновок, що наукове дослідження Довго Мирослави Мирославівни «Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями, що потребують правового забезпечення», подане на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями), є актуальним, завершеним цілісним та самостійним науковим дослідженням.

Дисертація відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, а здобувачка – Довга Мирослава Мирославівна – заслуговує присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» зі спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)».

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

